

U ZAGROBU NEŠTO DIŠE: TEMA SMRTI U PRIPOVEDAČKIM ZBORNICIMA *NEŠTO DIŠE U MOJOJ TORTI* I *ZAGROB. ZBIRKA HRVATSKOG HORORA*

Marijana Jelisavčić

UDK: 821.163.41./42-34:393

Stručni članak

Sažetak: Horor je žanr kome je u književnoj teoriji i istoriji posvećeno srazmerno malo pažnje i dato jednako malo prostora. Praksa prećutkivanja i retuširanja dela sa „skarednim“ i „blasfemičnim“ sadržajem, koja započinje sa prosvetiteljstvom, nastavljena je, kao po nekoj inerciji, i kasnije. Do današnjih dana, neka od najvećih dela ovoga žanra nisu prevedena na srpski i hrvatski jezik, kao što su i brojne studije o hororu i teorijska razmatranja ovoga žanra ostali teško dostupni izvori na stranim jezicima. Samim tim pojava zbirke priča *Nešto diše u mojoj torti* i *Zagrob. Zbirka hrvatskog horora* predstavlja značajnu književnu činjenicu. *Zagrob* je knjiga nastala kao rezultat konkursa iz 2006. godine i sabira 13 priča strave, jedan esej i nekoliko pesama autora iz Hrvatske. *Nešto diše u mojoj torti* broji 11 priča od 9 autora mahom iz Srbije, a izašla je najpre u PDF formatu na internetu, 2012. godine. U obe knjige, stravični događaji generišu raznovrsne manifestacije smrti, što jeste jedna od fundamentalnih pretpostavki ovog žanra. Specifičnost horora jeste želja za smrću, bilo samih aktera, podvrgnutih nepodnošljivoj patnji, bilo čitalaca, ispunjenih mučnom neizvesnošću. U razmatranim zbirkama smrt može biti nasilna, često nakon borbe s onostranim, ali može se zbivati i kao iščeznuće ili preseljenje na drugi svet. Istovremeno, na delu je i poricanje smrti, jer pojedini junaci priča svedoče o propadljivosti tela, ali i o postojanju alternativnih mogućnosti duhovne egzistencije s one strane smrti. Ipak, gotovo uvek, likovi koji se nađu suočeni sa smrću izgubiće život, neretko i sami birajući tragičan ishod. U ovome izlaganju, dakle, reč je o fenomenu smrti u horor žanru i načinima na koje se prema smrti odnose junaci priča uzetih kao uzorak istraživanja.

Ključne reči: smrt, horor, patnja, nasilje, žrtva

Horor kao književni žanr veoma dugo nije zadobio mesto koje mu pripada, naročito u srpskoj književnosti. Ovo je unekoliko začuđujuće jer „tamo gde je folklorna tradicija jaka, mogućnosti književne fantastike su veće“,¹ a južnoslovenska i slovenska folklorna tradicija bremenita je jezovitim pričama. Te priče nastajale su na vreli nacionalnih istori-

¹ Predrag PALAVESTRA, „Kritičke odlike srpske fantastike“, *Knjiga srpske fantastike*, Beograd 1989., 12.

ja koje faktima svedoče o neobičnim pojavama. Primera radi, dvadeseti član Dušanovog zakonika (donet 1349. godine) glasi: „I ljudi, koji vradžbinama uzimaju iz grobova, te ih spaljuju, to selo, koje to učini, da plati vraždu, a ako bude pop na to došao, da mu se uzme popstvo.“ Radovan N. Kazimirović u knjizi *Tajanstvene pojave u našem narodu i Kremansko proročanstvo* piše o praksi progona veštica na Balkanu, navodeći zvanična akta, od 1360. do 1758. godine, kada je on u Hrvatskoj, carskom odlukom, zabranjen.²

„Najstarija i najjača čovekova emocija je strah, a najstarija i najjača vrsta straha je strah od nepoznatog“,³ piše Hauard Filips Lavkraft u eseju o manifestacijama horor fantastike u književnosti. Paradoks koji se nameće uz horor jeste pitanje zašto čitati o nečemu što izaziva strah, emociju koju se svim snagama u životu upinjemo da izbegnemo. Odgovor leži u čovekovoj prirodi, koja ga tera da se bavi nepoznatim i potencijalno opasnim. Ovaj – kako ga Dejan Ognjanović naziva – „žanr određen paradoksima“⁴ od svoga nastanka pa do danas promenio je nekoliko naziva (gotik, gotski roman, horor).⁵ Po definiciji:

Horor je prozni pripovedni žanr sa dominantnom odlikom (*differentia specifica*) sadržanom u estetskoj nameri izazivanja strave kod čitaoca, što se ostvaruje dvojako: a) kroz izbor tematike prikladne tom cilju (suočenje sa demonskim / monstruožnim „Drugim“) i motiva njoj odgovarajućih (često, ali ne nužno, povezanih sa čudesnim / fantastičnim), i b) kroz osobenu žanrovsku retoriku podređenu zadatku da kod čitaoca proizvodi osećanja neizvesnosti, strepnje, jeze, strave, straha, iznenađenja, neočekivanog šoka i groze, pri čemu su ta osećanja za čitaoca istovremeno odbojna i privlačna.⁶

Horor književnost⁷ nailazila je tokom svog nastajanja na mnoge prepreke. Smatrana je blasfemijom i pornografijom, nazivana je trivijalnom literaturom, ali njen najozbiljniji oponent bio je racionalizam, koji nije dozvoljavao prodor iracionalnog u svet kojim je suvereno vladao. Međutim, kad se to jednom desilo, nadiranje jezovitih priča nije se moglo okončati. Iako se često smatra kontrareakcijom na prosvetiteljstvo, gotik, koji je – paradoksalno – nastao u *The Age of Reason*, može se posmatrati i kao njegova dopuna, dopisivanje onoga što je s pojavom racionalizma izostalo iz književnosti. Razlog za poimanje gotika kao otpora tadašnjem vladajućem kulturnom poretku sasvim je osnovan „jer fenomeni na kojima on

² „U srednjem veku, onda kada je ideal o poretku i zajedništvu još uvek izgledao kao moguće ostvarljiva nada, proganjanja veštica imala su relativno blage odlike. Sa sve nemirnijim društvenim poretkom epoha koje su usledile, beznađe vladara ispoljavalo se kroz sredstva za odbranu religije države, a egzekucija veštica izrodila se u grozne masakre.“ Kurt ZELIGMAN, *Istorija magije*, Beograd 2010., 217. Za vreme Karadžorđa veštice u Srbiji bile su pod stalnom istragom, a tragove načina postupanja sa njima nalazimo u pismu Karadžorđevog vojvode Antonija Pljakića, koji u pismu poručuje Voždu da je jednu babu ispekao usred Knjaževca, na šta dobija odgovor: „To si sve dobro učinio!“ Up. Radovan N. KAZIMIROVIĆ, *Tajanstvene pojave u našem narodu i Kremansko proročanstvo*, Smederevo 1986., 72.

³ Hauard FILIPS LAVKRAFT, „Natprirodna strava u književnosti“, *Slučaj Čarlsa Dekstera Vorda*, Beograd 1990., 143.

⁴ Dejan OGNJANOVIĆ, *Poetika horora*, Novi Sad 2014., 7.

⁵ „U svojoj ranoj fazi (krajem 18. i početkom 19. veka) bio je nazivan ‘gotskom romansom’ ‘gotskom pričom’ ili ‘gotikom’; sredinom i krajem 19. veka u istom žanru preovladava forma kratke priče, pa je uglavnom imao oblik ‘priče o duhovima’ (engl. *ghost story*); početkom 20. veka javljao se kroz ‘čudne priče’ (engl. *weird tales*), da bi od sredine 20. veka pa sve do danas za dela ovog žanra, bilo da se radi o romanima ili pričama, preovladao termin ‘horor’.“ *Isto*, 36.

⁶ *Isto*, 39.

⁷ Ognjanović navodi da je u okviru priče o hororu bitno imati u vidu da se može javiti i u realističkom ključu (primera radi, poremećena psiha) i da horor ne poseduje samo jedan skup dozvoljenih tema (kao što je priča o duhovima). Ilustracija ove tvrdnje je priča *Ko se zadnji smeje...* A. Baskin, o kojoj će biti reči u radu.

insistira – duhovi, vampiri, tajanstvene sile, misteriozna bića, aveti i slično – najradikalnije odstupaju od dominirajućeg idejnog sistema i njegovih glavnih premisa⁸.

Za vrlo kratko vreme evropska književna fantastika izvršila je uticaj na srpske i hrvatske pisce:

Morali smo se okrenuti Evropi da bismo u punoj meri shvatili mogućnosti koje nam je nudila vlastita baština (...) tj. da bismo osvežili osećaj za fantazme i te kako prisutne u našem folkloru.⁹

Popularizacija nemačke fantastičke proze i engleskog gotika, uz niz revolucionarnih zbivanja u svetu, podstakla je autore poput Milovana Vidakovića, Jevstatija Mihajlovića, Jovana Čokrljana, Vikentija Rakića, Konstantina Marinkovića, Dragojle Jarnević i druge da se oprobaju u ovome žanru. U kombinaciji sa živom folklornom tradicijom, srpski i hrvatski autori „romantičkih povesti“ usvojili su modus fantastičkog oblikovanja. Taj sklop iznedrio je najpre nekoliko romana stidljivo prožetih horor fantastikom, koja je bila usputna jer nije čitava radnja bila zasnovana na njoj (obuhvatala je najviše epizode), a horor se nije pokazao kao bitan element oblikovanja postupaka junaka.

Specifično za književnost horor fantastike jeste poimanje smrti, jedne od fundamentalnih pretpostavki ovoga žanra. Za razliku od brojnih žanrova u kojima je glavni cilj junaka beg od smrti, koja može imati raznolike manifestacije, u horor fantastici smrt se često priželjkuje kako bi ovozemaljskim mučenjima došao kraj. Junaci svesno biraju tragični ishod, da izbegnu još tragičniji. Naposletku, u ovom žanru propadljivost tela ne znači uvek i propadljivost duše, već postoje alternativne mogućnosti duhovne egzistencije s one strane smrti: „smrt na jednoj razini možda je preduvjet života na nekoj drugoj“, a „misterija smrti tradicionalno se oseća kao tjeskobna i prikazuje se kao strašna“.¹⁰ Kada je reč o hororu, strahotu smrti pojačavaju nesrećne i jezive okolnosti, često rezultat suočavanja junaka sa monstruoznim i pretećim Drugim. „Od smrti se strahuje“,¹¹ a jedan od najvažnijih zadataka pisaca horora jeste da taj strah, koji oseća junak, putem saspensa¹² ili ilustracijama bića koja se obrušavaju na junake, prenesu i na čitaoca:

Pisati horor iznimno je teško. Služimo se slovima kao sićušnim pikselima i od njih gradimo prizore i zvukove za koje se nadamo da će u čitaocu izazvati strah.¹³

Horrere u prevodu sa latinskog znači *nakostrešiti se*, i upućuje na fizičku manifestaciju doživljenog. Dejan Ognjanović navodi da je odrednica „horor“ kasno ušla u domaću knji-

⁸ Sava DAMJANOV, *Vrtovi nestvarnog*, Beograd 2011., 75.

⁹ *Isto*, 105.

¹⁰ Jean CHEVALIER – Alain GHEERBRANT, „Smrt“, *Rječnik simbola*, Zagreb 1994., 612.

¹¹ Špiro KULIŠIĆ – Petar Ž. PETROVIĆ – Nikola PANTELIĆ, „Smrt“, *Srpski mitološki rečnik*, Beograd 1970., 282.

¹² „Saspens se proizvodi time što aktivni čitalac zna ili sluti više od junaka, pa stoga oseća strah čak i u situacijama koje nisu same po sebi zastrašujuće, dok junak još uvek samouvereno, nesvesno, hrli ka potencijalno jezivoj sudbini.“ D. OGNJANOVIĆ, *Poetika horora*, 111. Oto Oltvanji je u intervjuu za *Novi Polis* govorio o saspensu: „U užem smislu to je engleska reč koja se prevodi kao ‘napetost’ ili ‘neizvesnost’. U širem kontekstu to je naziv podžanra krimića proslavljenog u filmovima Alfreda Hičkoka – strogo voajerska postavka, gde vi kao čitaoci (gledaoci), između ostalog, više znate od junaka i zbog toga sve vreme grizete nokte“ (<http://www.novipolis.rs/kultura/28842/pucketanje-patosa-ispod-mythosa-i-ethosa.html>).

¹³ Darko VRBAN, „Pikseli strave“, *Zagreb. Zbirka hrvatskog horora*, Zagreb 2006., 7.

ževnost (oko 1980. godine). U rečnicima književnih termina ne postoji (na njegovom mestu su „roman strave“ i „gotski roman“):

Problemu skrajnutog, usputnog ili izostalog bavljenja književnošću strave, u rečnicima na srpskom jeziku, treba dodati i onaj koji se tiče nepostojanja prevedene ili domaće literature iz te oblasti.¹⁴

Iako je brojnim filmskim adaptacijama književnih dela koja pripadaju ovom žanru i sama literatura popularizovana, horor i dalje trpi maćehinski tretman u književnosti, i dalje je na margini. Stoga se projekti grupa autora iz Srbije i Hrvatske, u poslednjih deset godina, mogu smatrati pravim podvizima.

Najpre je u Zagrebu 2006. godine, kao rezultat književnog konkursa, a pod uređivačkom rukom Tatjane Jambrišak i Darka Vrbana, objavljena knjiga *Zagreb. Zbirka hrvatskog horora*, u kojoj je sabrano trinaest priča, četiri pesme i dva dodatna teksta.¹⁵ Prvi tekst, u formi uvodnika, napisao je Darko Vrbani (*Pikseli strave*), a poslednji, o hororu u književnosti (*Posećen na papir*) gost u ovoj zbirci, Oto Oltvanji. Šest godina kasnije, grupa poštovalaca ovog žanra iz Srbije objavila je prvo onlajn izdanje zbirke *Nešto diše u mojoj torti*, antologiju novogodišnjih priča strave (ukupno jedanaest), koju će čitaoci nakon toga tradicionalno, pred početak svake predstojeće godine, u novom ruhu i sa novim sadržajima, moći da nađu na internetu.¹⁶ U obe zbirke reč je o uglavnom mladim i većim delom neafirmisanim autorima.

Smrt, shvaćena kao prestanak života, u pričama koje pripadaju domenu žanra horor fantastike gotovo uvek je neminovna, samo su njene manifestacije raznolike. Završetak života ne podrazumeva uvek i završetak priče, te smrt kao konačna instanca ne predstavlja veliku prekretnicu u životu junaka. Stoga se smrt u hororu može posmatrati i tumačiti na tri načina: kao nasilno oduzimanje života; kao priželjkivano olakšavanje naspram monstruoznih mučenja; te, najzad, kao prelazak iz jednog stadijuma u drugi, gde se okončanje života promatra samo kao propadljivost tela. Priče koje su sabrane u pripovedačkim zbornicima *Nešto diše u mojoj torti* i *Zagreb* svedoče o mogućnosti ovakve, uslovno izvedene podele.

Smrt, kao nasilno okončanje života jedinke od strane suprotstavljenog Drugog (*drugi* može biti poremećena osoba vođena homicidalnim namerama, ali i onostrano biće), veoma često je predstavljena kao bizarna egzekucija. U priči *Ko se zadnji smeje...* Andree Baskin muškarac je „izvršilac pravde“ koja je u njegovu glavu usađena bizarnim vaspitanjem i tvrdnjom majke da su sve žene zlo. On smrt zamišlja kao polaritet igre u kojoj učestvuju

¹⁴ Dejan OGNJANOVIĆ, „Odnos prema horor žanru u književnoj i filmskoj teoriji na srpskom jeziku“, *Književna istorija*, 42/2010., br. 142, 561.

¹⁵ Autori i njihovi tekstovi u ovoj zbirci su: Darko Vrbani (*Pikseli strave*), Danijel Bogdanović (*87. kilometar*), Irena Rašeta (*Cabrón*), Zoran Krušvar (*Štićenici*), Darko Macan (*Dvorište okupano suncem*), Ivan Dokaza (*Glad*), Dubravko Soher (*Tri mačke i...*), Snježana Novaković (*Vučje bratstvo*), Dario Rukavina (*Gospodar igre*), Tatjana Jambrišak (*Kaput od ljudske kože*), Parsifal Pogan (*Vodeći ljubav s vinom u snijegu prolivenim...*), Igor Mavrin (*Zombie TV©*), Tvrtko Štuka (*Prva krv: Vjenčanje u bijelom*), David Kelečić (*Ženska glavo...*), Iva Šakić Ristić (*Krv i pijesak*) i Oto Oltvanji (*Posećen na papir*).

¹⁶ Autori i njihove priče u ovoj zbirci su: Andrea Baskin (*Ko se zadnji smeje...*), Boris Mišić (*Noćna straža*), Goran Segeđinac (*Poklon i Praznik*), Igor Ivanišević (*Gong*), Ivica Milarić (*Tetsuo i Čekić*), Milka Knežević Ivašković (*Poklon za lanjske snegove*), Radoslav Slavnić (*Partija*), Saša Robnik (*U magli*) i Stevan Šarčević (*Frekvencija i Ponoćna zvona*).

samo ženske osobe, i kojoj je suprotstavljen život. U jednoj takvoj igri on presuđuje i ženi koja ga je rodila, a klimaks te neobične drame ogleda se u činjenici da ga je upravo majka podsticala da razvija ubilački poriv i želju za nanošenjem fizičkog bola, naredivši mu da bude njen egzekutor:

Obožavala je bič, ali je najčešće tražila da je udara pesnicama. Satima. Imao je snažne ruke, jer ga je kao dete terala da udara vreću kako bi ojačao. Kada nije želeo da je sluša, ona bi tukla njega, dok je ne bi konačno poslušao. Batinjanje majke je počelo kada je napunio četrnaest godina. Često ga je molila da ne staje, dok jednom stvarno nije prestajao. (...) Jednim preciznim udarcem, odvojio je glavu od trupa, da bi prešao na udove. Kapljice su se raspršile u vazduhu nalik malim crvenim vatrometima. Krv se u mlazevima slivala sa stola. Kada je završio, seo je i dugo posmatrao raščerečeni leš žene koja mu je bila sve u životu.¹⁷

Muškarac sa „bebastim licem“, odgajan da mrzi suprotni pol i naučen da bi taj pol trebalo samo kažnjavati, smrt doživljava kao igru koju je on predodređen da vodi i kontroliše svojim bizarnim pravilima. Za njega, utoliko je bolje ukoliko je ta igra surovija, sa što više učesnica i sa što raznovrsnijim oružjem.¹⁸ Njegove igre nisu samo igre gladi i dokazivanja moći nad upropaštenim predstavnicama pola koji toliko mrzi, i čija lepota mu je bila toliko odvratna. Njegove igre rezultat su poremećaja koji je vremenom eskalirao u neobičnom liku samoproglāšenog egzekutora, da bi, vremenom, i preko interneta počeo da vreba svoje žrtve. Moć koju oseća zadovoljavajući svoje bolesne potrebe jeste pokretač njegovog života, ono što ga nagoni da se iznova igra boga, svaki put smišljajući sve brutalnije načine svoga izraza. Smrt je za njega samo krajnja tačka propadanja tela, ono što će neminovno uslediti kada u mučenjima, koje doživljava kao pravu poslasticu, istroši svoju svirepost i kreativnost u smišljanju primerene kazne.

Nasilna smrt kao jedini pravičan postupak u svesti onog ko je izaziva, oslikana je i u priči *Poklon za lanjske snegove* Milke Knežević Ivašković. U središtu radnje je Snežana sa nepoznatim mentalnim poremećajem, ali i s porivom ka samoubistvu. To saznajemo iz njenog razgovora sa psihijatrom, u kojeg je zaljubljena do te mere da će ga pokloniti sebi za predstojeće praznike:

Srećna sam. Bio je lep ukras u mojoj sobi te, pretposlednje večeri. Namestila sam ga tako da mu bude udobno u beskrajnom snu: zbacila Njegovu glavu na naslon stolice, položila Njegove šake na sto – da ovekovečim sliku voljenog koji sedi sa mnom, zauvek, sa zamrznutim smeškom i crnim očima, punim večite ljubavi.¹⁹

Snežana ide i dalje od lepog uprizorenja, razmišljajući poput kanibala, koji će krajnji do met svoje ljubavi pokazati proždirući telo voljenog. Paradoksalno, onaj ko je njoj pomogao da se oslobodi crnih misli o oduzimanju sopstvenog života, ko je uticao na njena „duga

¹⁷ Andrea BASKIN, „Ko se zadnji smeje...“, *Nešto diše u mojoj torti. Antologija novogodišnjih priča strave*, [s. l.] 2012., 5–6.

¹⁸ Svojim zatočenicama on će pokloniti katanu, pištolj, sekiru i ostale smrtonosne alatke namenjene za presudu, darove slične onima koje je on godinama dobijao od svoje majke. „Neka igra počne“, reći će on devojkama koje je prethodno kidnapovao i fizički unakazio izgladnjivanjem, čupanjem noktiju i kose.

¹⁹ Milka KNEŽEVIĆ IVAŠKOVIĆ, „Poklon za lanjske snegove“, *Nešto diše u mojoj torti*, 88.

spavanja nalik malim smrtima, nakon kojih se budila neznano kad, neznano gde²⁰ postaje predmet njenih ubilačkih stremljenja. Smrt kao najveći dokaz ljubavi, u ovoj priči, ni u jednom trenutku nije nešto o čemu bi trebalo promisliti, već je uzeta kao neminovnost. Sve ovo jeste bizarno otelovljenje seksualne patologije, nerazrešenog Edipovog / Elektrinog kompleksa, i krivice zbog njih.

U priči *Poklon* Gorana Segedinca²¹ onaj koji na svoju ruku deli pravdu nije biće od krvi i mesa, već demon koji, kada mu spale staro telo, pronade novo, kroz koje će vršiti svoju ubilačku misiju. Srećan što je za ovu priliku – vreme novogodišnjih praznika – uspeo da se naseli u prigodnom telu statue Deda Mraza, demon će praznične darove podeliti porodici u čijoj kući se zatekao, kao i policajcima koje će, namesto pravih poklona, postaviti ispod jelke. Iz njegovih reči – da ga ni spaljivanje ne može zaustaviti jer su tela za njega samo ljuštore kojim se služi kako bi delao – jasno je da je ranije detektovan kao opasnost, i da je neko već pokušao da ga uništi. Fizička smrt, međutim, ne podrazumeva i propadanje ubilačkog demona, dok njegove žrtve prestaju da postoje onog trenutka kada im utvarna figura zada udarac nožem.

Ubijanje kao *modus operandi* junaka opisano je i u priči *Tetsuo i Čekić* Ivica Milarića. Likovi po kojima priča nosi ime plaćene su ubice koje svoj posao obavljaju rutinski, ne obazirući se na leševe koje ostavljaju za sobom, niti na razloge koji bi ubistvo mogli, uslovno rečeno, objasniti. „Koprcao se kao prasence“,²² prokomentarišaće šef zlehudu sudbinu jedne od mnogobrojnih žrtava koja egzekutorima nije želela da oda informacije o Svetom Gralu modernih generacija – uzorku ubistvene supstance. Njeno dejstvo monstroznije je od upotrebe bilo kog oružja jer supstanca topi kožu, i čoveka pretvara u bezumnu životinju. Smrt je u ovoj priči test koji vlasnici supstance izvode na što većem broju ljudske zamorčadi. Ona je sudbina nišćih, koji nestaju u sukobu dva zaraćena klana, prethodno okusivši opasnu materiju: „Tetsuo vidi sebe na balkonu, iznad ulica, gde posmatra transformaciju, dok urlik živih nestaje u napredovanju onih koji umiru na nogama.“²³

Masovno ubistvo ilustrovano je i u priči *Frekvencija* Stevana Šarčevića. Instrument zločina u njoj je song s inkriminisanim akordom, čija smrtonosna frekvencija tera na suicid. Pokretač zbivanja ovde nisu mentalni poremećaji junaka, već želja za bogatstvom i beleške o izazivanju smrti određenom izvedbom melodije, kao deo porodičnog nasleđa. „Ustani / (...) Pokreni se / (...) / Nemoj da staješ sad“,²⁴ glasi tekst pesme koja slušaocce nagoni da posegnu za briačima koji su im ubice već pripremile. Izvođač smrtonosnog akorda na putu do novca postaje – od čoveka koji, kako sam kaže, ni mrava nije zgazio – masovni ubica. „Oh, da – od ovog Božića, pa nadalje, sve će šikljati“,²⁵ misao je ubice koji, evidentno, ne planira da se zaustavi ni na stečenoj sumi ni na velikom broju postradalih. Za njega, smrt je sredstvo za ispunjenje megalomanskih ciljeva. Sem toga, on uživa posmatrajući mlazeve

²⁰ *Isto*, 83.

²¹ Goran SEGEDINAC, „Poklon“, *Nešto diše u mojoj torti*, 37.

²² Ivica MILARIĆ, „Tetsuo i Čekić“, *Nešto diše u mojoj torti*, 59.

²³ *Isto*, 79.

²⁴ Števan ŠARČEVIĆ, „Frekvencija“, *Nešto diše u mojoj torti*, 181.

²⁵ *Isto*, 182.

krvi, i raduje se kada žrtve pogode arteriju, čime se, posredstvom crnog humora, relativizuje priroda dobrog građanina.

Najviše literarnih žrtava odnela je priča *Zombie TV*© Igora Mavrina, s bitnim odstupanjem: te žrtve nisu nestale s poslednjim otkucajem srca, već su se preusmerile na trajanje. Mavrinova priča govori o pošasti koja hara i ovde i sada, nekoliko godina nakon objavljivanja crtice o razornoj moći televizijskog formata nazvanog rijaliti. Kada se na televiziji uveća kadar na kojem lipti krv, gledanost poraste na 72 procenta. Kada se u izolovani studio među zombije uvede čovek koji bi trebao da preživi svoje nove cimere, procenat ljudi ispred malih ekrana poveća se za još 13 procenata. Nije teško zaključiti šta bi pred malene kutije na kojima se emituje ovakav program dovelo novih 15 procenata. Zarad apsolutne gledanosti, televizijski producenti doneli su odluku da kao hranu, odnosno armiju, zombijima ponude svakog čoveka na zemlji. Smrt u ovoj priči simbolički je ovekovečena u vladajućem televizijskom formatu, koji ionako za stolice prikiva veći deo stanovništva zemlje. Svi oni postepeno počinju da žive kroz svoje miljenike, zaboravljajući da i sami postoje u vremenu i prostoru. Priča Igora Mavrina samo je vrhunac ove predstave u čijem kreiranju učestvuju oni čija će inspiracija u jednom trenutku dostići kulminacionu tačku: prenos smrti uživo. Još jednom, smrt je samo sredstvo kojim će novac dospeti u kase i džepove onih kojima procenti gledanosti nikad nisu dovoljno visoki, i čiji apetiti rastu do doseganja trocifrenog broja. Samo, tada će možda biti prekasno, i mnogi će, kao i Mavrinov junak, otići „širiti virus smrti u svijetu koji je odavno umro“.²⁶ Smrt se ponovo pokazala kao mala cena za veliku sumu, a što je masovnija – to je isplativija.

Moć da seje smrt, i da to čini na bizaran način, ima i demon u priči *Kaput od ljudske kože* Tatjana Jambrišak. Problem za njega nastaje u onom trenutku kada se pojavi falsifikator koji oponaša njegov *modus operandi*, odnosno manir skidanja kože sa žrtava, kako bi je iskoristio kao materijal:

Samo će mu ta koža, njegovih ruku djelo, opravdati postojanje. Za to je živio. Za kaput od ljudske kože.²⁷

S druge strane, biće koje deranjem kože kupuje sebi stoleća postojanja na zemlji, falsifikatoru ne prašta:

Demon bi se inače samo nasmijao tom patetičnom pokušaju gospodarenja životom i smrću da se ovdje nije radilo o njegovom zanatu, njegovom modusu operandi i njegovoj nedodirljivoj tajni.²⁸

Pritom, ni u jednom trenutku u pitanje se ne dovodi ispravnost postupaka dvojice egzekutora, već je u prvom planu njihova želja da se obračunaju kako bi postojao samo jedan koji će „operisati“ na pomenuti način. Kao i u većini razmatranih priča, i u *Kaputu od ljudske kože* manifestacije same smrti višestruko se preklapaju.

²⁶ Igor MAVRIN, „Zombie TV©“, *Nešto diše u mojoj torti*, 170.

²⁷ Tatjana JAMBRIŠAK, „Kaput od ljudske kože“, *Zagreb*, 145.

²⁸ *Isto*, 146.

Mnogi likovi u analiziranim pripovetkama pripadaju sferi onostranog, i tamo prevode svoje protivnike ili saveznike; to se često dešava na surov i krvav način, što one koji trpe nagoni da priželjkuju okončanje patnje. Žena koja je demona privukla strahom koji njemu (i njemu sličnima) miriše na karamelu, shvativši da je u zamci iz koje se ne može izvući, ne samo da je poželela smrt, već joj je pohrlila u susret:

Pomisli, ako je brzo ubije, sva ova agonija će prestati. Udahne duboko makar joj je hladan zrak palio pluća, izvije leđa i raskopča prljavu i poderanu košulju te demonu ponudi svoj grkljan za gozbu.²⁹

Neobičan način priželjkivanja smrti oblikuje Radoslav Slavnić u priči *Partija*. Demon Arbitar, koji je spasao nekoliko potencijalnih žrtava novogodišnjeg masakra homoseksualaca, pojavljuje se ovde, pred doček svake Nove godine, kao egzekutor onih koji mu duguju svoje živote. Agonija življenja iz godine u godinu, bez saznanja kome će izvlačenje zloslutnog crnog diska presuditi i na čiju adresu je smrt upućena, mnoge je nagnala da sami okončaju svoj život. Oni koji odluče da ignorišu poziv sejača smrti, bivaju unakaženi, i u delovima rasuti svuda po gradu i zemlji. Preživljavanje masakra i pokušaj da se smrt nadigra tako postaju Pirova pobjeda preživelih, kočnica za vođenje normalnog života, a smrt način za okončanje već mizernog života u iščekivanju. Pitanje „Bojiš se da ćeš izvući pogrešan?” ‘A, koji je po tebi pogrešan disk?’ izbečio sam se izazivački,³⁰ poentira razgovor dvojice prijatelja posle dvanaest godina, i mnogo više smrti.

Za gospodara novogodišnjih igara smrti čitava ova predstava samo je puka igrarija tuđim životima. „Život za život je u redu“, rekao je, „ali tu nema naročite zabave“,³¹ komentariše Arbitar odluku jednog od junaka da sebe ponudi kao žrtvu umesto prijatelja koji ima porodicu. Njegovo zadovoljstvo dolazi s agonijom onog kome slučaj podmetne disk obeležen crnim. Zbog toga je smislio i dodatak igri – onaj ko izvuče zlatni disk, moći će da uživa u neverovatnom bogatstvu sve dok mu drugačije obojeni disk ne presudi. Nema, dakle, pobjednika nad smrću, samo slabašni izgledi da se neizbežno odloži do nekog od sledećih dočeka, i mučenja da se unapred izgubljeni život nastavi. Jalove nade i čak i likovima neshvatljiv nagon za samoodržanjem, kao i osnovni strah – strah od smrti – preostale učesnike partije iznova i iznova okupljaju na mestu zločina. Igra sa smrću, odnosno protiv nje, iako neminovno unapred izgubljena, čini se kao još jedino što je Slavnićevim junacima preostalo. Čini se da ovde i samo praznovanje protoka vremena dobija nov smisao: praznuje se primicanje smrti.

Mučenje sa životom koji je u rukama neke više sile razara i junake priča *87. kilometar* Danijela Bogdanovića i *Vodeći ljubav s vinom u snijegu prolivenim...* Parsifala Pogana. Bogdanovićev junak, iz pozicije samozvanog „izvršitelja pravde“ (sekirom je iskasapio ženu i njenog ljubavnika zbog neverstva), prelazi u položaj onog ko trpi posledice nečije druge, više pravde, koja sad njega kažnjava za učinjeno. Našao se na neobičnom mestu: „Jer tu završava put ubojicama koji bježe. Ovo je vaš zatvor. Ovo je vaša kazna. Vaš osamdeset i

²⁹ *Isto*, 140.

³⁰ Radoslav SLAVNIĆ, „Partija“, *Nešto diše u mojoj torti*, 108.

³¹ *Isto*, 123.

sedmi kilometar.³² Smrt je neizbežna, a put do nje, kao u priči Radoslava Slavnića, popločan je neizvesnošću igre:

Ak' preživiš tri-čet'ri Kruga, promijenit' ćeš mišljenje, vjeruj mi! I ja sam tak' razmišlj'o kad sam doš'o ovdje. Al' kad te mrak i iščekivanje kog će sljedećeg pokupit' iz ćelije ubije u pojam, sve će ti postat' nevažno.³³

Pokajanje je jedino što ubice može spasiti od iščekivanja smrtonosnih krugova igre, u kojima se svako od zatvorenika suočava sa svojim najvećim strahom. Poput sobe 101 u Orvelovom romanu *1984*, i u Bogdanovićevoj priči finalni slom svakog čoveka dolazi nakon susreta s onim što ga najviše zastrašuje i protiv čega se pouzdano ne može izboriti. I ovdje smrt, iako deluje kao rezultat slučaja i posledica igre, dolazi po svaki od likova kojima je namenjena, pre ili kasnije, a o njoj odlučuje neko ko je na sebe preuzeo ulogu delioca pravde i postavio se iznad osnovnih zakona prirode.

U priči *Vodeći ljubav s vinom u snijegu prolivenim...* život se još jednom izjednačava s grobom za onoga kome je dodeljen. Ovaj put, reč je o pravom grobu i lešu koji vaskrsava u drugom ukopnom mestu, kako bi bio poslastica demonima crnih krila. Oni surovo kidaju meso sa njega i ostavljaju ga da krvari. Ta manifestacija nezasićenosti ponavlja se svake noći. Žrtva zna da ima izbor, ali i to da taj izbor vodi u pakao, pošto je samoubica. Rečenica „Možda ove noći zamolim truplo na križu da mi pomogne umrijeti“³⁴ ilustruje svest silovanog leša o izboru koji ima, ali i to da se on više boji odmazde Boga zbog ranijih grehova nego iskorišćavanja onih koji su mu slični, ali kojima ne može da se odupre. Smrt u ovoj priči dobija obrise nestajanja koje može, ali i ne mora, biti konačno, i želje za prepuštanjem toj konačnosti zbog krvave odiseje koja se dešava svakome ko se nađe u tom „moru iskorištenih leševa“.³⁵ Ne saznajemo ko su ti demoni crnih krila, niti otkuda im moć koju imaju i koju koriste nad bespomoćnim telesima u nekakvom limbu, ali saznajemo da umeju da budu slatkorečivi, da tepaju svojim žrtvama i ubeđuju ih u njihovu posebnost, dok krvavo ne zadovolje svoje monstruoze potrebe. Još jednom, dolazak smrti značio bi olakšanje i oslobađanje muka, ali i kaznu.

Život posle smrti javlja se u više oblika, pošto onostrano može biti preteće i delovati destruktivno na slabije od sebe koji su prešli granicu smrti, ali i na žive ljude, a može se javiti i u obliku dobronamernog duha koji postoji, ali bez pretenzija da utiče na bilo koga.³⁶ Ovaj drugi slučaj ređi je, jer ono što je utešno izlazi iz domena horora, ali zanimljiva je u tom smislu koncepcija priče *Noćna straža* Borisa Mišića. Junaci ove priče, stražari na dužnosti u novogodišnjoj noći 1993. godine, sjediniće se sa mestom koje je naviklo da u sebe uzidu žrtve. Tako jedan od četvorice stražara poraženih ratom odlučuje:

³² Danijel BOGDANOVIĆ, „87. kilometar“, *Zagreb*, 44.

³³ *Isto*, 30.

³⁴ Parsifal POGAN, „Vodeći ljubav s vinom u snijegu prolivenim...“, *Zagreb*, 152.

³⁵ *Isto*, 156.

³⁶ Izuzetak su upokojeni vojnici koji ne daju „nadležnima“ da na onaj svet povedu još žrtava, u priči „U magli“ Saše Robnika: „Ovoga puta, nećeš“, oglasi se isti vojnik. 'Dosta ste nas odveli. Previše!'“ Saša ROBNIK, „U magli“, *Nešto diše u mojoj torti*, 162.

Neće više biti ružnih snova, krivice zbog tuđih grijehova, neprijateljskog okruženja koje ga je izjedalo iznutra kao rak. Nije se više plašio, postaće jedno sa ovim mestom, zauvek.³⁷

O ovom neobičnom događaju ostaće da svedoči žena koju su, kao plod potrebe da se samoća i strah premoste na bilo koji način, svi imali te poslednje večeri. Stražari progovaraju kroz zidove koji su ih prisvojili, kao i mnoge pre njih. Jedina zajednička želja četvorice stražara jeste da ne budu sami u večnosti. Oni nisu zlonamerni i ne privlače nove žrtve, ali način njihovog prelaska u drugu dimenziju, i ono što je za njima u životu ostalo, generišu jezu i strah čitalaca.

Neprestano obnavljanje sveta mrtvih, i njegovu koliziju sa svetom živih, tematizuje priča *Gong* Igora Ivaniševića. Strah od smrti, a naročito od starenja, ispoljava Dora, koja ubistvima starijih oblika sebe same obezbeđuje svom delu duh i postojanost. Najpre je sahranila staricu, majku, koja je izvršila samoubistvo:

Tog dana Dora je mrtvu i polomljenu majku odnela do salona, odbeglu ruku koncem prišila za rame, beživotno telo posadila na veliku fotelju sa visokim naslonom, naložila vatru u kaminu i jedno vreme posmatrala majčin odraz i vatru koja se oslikavala u beživotnim staričinih očima. (...) Gledala je u leš nekih sat vremena, a onda napokon rešila da staru, izboranu i sedu ženu prepusti zemlji i crvima.³⁸

Smrt je u ovoj priči eliksir koji je Dori neophodan. Svaka nova smrt nju čini sve mladom. Zanimljiv je izbor reči kojima se u priči više puta komentariše majčin namerni pad: ona se polomila kao da je nekakva lutka, čak joj je i ruka prišivena, što bi bio razuman postupak da je reč o krpenoj igrački poput lutke. Ali krpena lutka ne bi mogla da se *polomi*, te ovi oprečni glagoli nagoveštavaju višestruku propadljivost tela. Pesmica koju dve Dore pevuje u priči glasi: „Tamo gde je mašta, tamo je i san / Ali kada sekirom zakolješ ružan strah / Oteraš starost kao noć dan / Ostane više prostora za nas“.³⁹ Ona poput mantre odzvanja hladnim zamkom. Strah od starenja i propadanja jeste ružan, i on se mora zaklati sekirom, i sve dok se to ponavlja, biće više prostora za život, svaki put sve podmlađeniji, a samim tim za maštu i san. Smrt ovde ima neobičnu poziciju katalizatora mladosti, a jedini trag onoga šta ona izaziva jeste prkosni portret stare majke, trajno zarobljen u okovima rama:

„Ne, Doro, uvek ću biti tu“, prozborila je hrapavim, staračkim glasom. „Uvek ću biti tu da te podsetim ko si ti zapravo.“⁴⁰

Prividna mladost nije stvarna, o čemu svedoči i *Slika Dorijana Greja* Oskara Vajlda, dela sa kojim, osim preko glavnog motiva, ova priča komunicira i imenom junakinje.

Portret ima moć da opominje, ali ne i da kazni. Ta sposobnost nepravedno je podeljena – u delima horor-žanra ona uvek pripada onima koji se bore na strani zla, jer oni koji su na strani dobra tu moć uglavnom ne žele. U priči *Glad* Ivana Dokaze slučaj se poigrao s Petrom Goranićem, koji je rođen proklet, pa će svoj krst, u najdoslovnijem smislu te reči

³⁷ Boris Mišić, „Noćna straža“, *Nešto diše u mojoj torti*, 22.

³⁸ Igor Ivanišević, „Gong“, *Nešto diše u mojoj torti*, 44.

³⁹ *Isto*, 55.

⁴⁰ *Isto*, 50.

(ožiljak na prsima u obliku naopako okrenutog krsta), poneti u nepravedno dosuđenu smrt. Čovek koji je bio uzoran i pošten građanin, u smrti je postao osvetoljubiv, jer je umro kao pseto, u mraku i gladan:

Negdje, u magli, daleko, gladni duh Petra Goranića, napaćen do infantilnosti, proždirao je ženu koja nije bila ljubazna, koja mu nije pomogla, i njezino je vrištanje odjekivalo bez prestanka.⁴¹

Ono čega je ostao željan za života, morao je da ispuni u smrti, spajajući želju za hranom sa željom za osvetom. Neljubaznost drugih je, više nego osveta, načinila Petra drugačijim u smrti, koja za njega nije bila poslednja stanica: prokletstvo prorečeno na rođenju pokazalo se tačnim.

Drugačije iskustvo s proročanstvom ima junakinja priče *Dvorište okupano suncem* Darka Macana. Ona je videla svoju smrt i neuobičajeno joj se obradovala jer to znači da će je neko napokon primetiti, i time otkloniti njenu nesreću:

Htjela sam umrijeti, razrezati žile u toploj kadi ili baciti se s nebodera, potom ležati u staklenom odru nad kojim će plavi kraljević prolijevati suze.⁴²

Misao o smrti koja će joj doneti milost tuđe pažnje, okupirala ju je sve do onog dana kad je u skloništu ugledala leš žene ubijene mnogo godina ranije, u danu koji se, poput onih u filmu *Dan mrmota* ili u knjizi *Dom gospođice Peregrin za čudnovatu decu*, beskonačno ponavljao. Mariji, ljubavnici jednog Titovog oficira, u tom dvorištu oduzet je život: „Ubio ju je. Zadavio ju je taj njezin. Najlonskom čarapom u ljetnu nedelju u podne.“⁴³ Telo je još bilo tu, a na licu upokojene Marije oslikavala bi se smrt svakog čoveka koji bi u ženu pogledao. Poput Marle Singer iz Palahnjukovog romana (i Finčerovog filma) *Borilački klub*, koja odlazi na sastanke podrške teško obolelim ljudima iako je gotovo savršeno zdrava, samo da bi se osetila življom, i naratorica ove priče najzad će lepotu života spoznati tek nakon što je smrti pogledala u oči: „Bilo je dobro biti živ, znati da možeš svaki čas umrijeti, ali ne umirati još toga časa.“⁴⁴ Susret sa vlastitom smrću njoj će povratiti želju za životom, ali životom u kojem će odmah početi da dela kako bi se sudbina koja nosi smrt što pre počela ostvarivati, jer to znači da konačno neće više biti nevidljiva za ljude oko sebe.

Priča *Štićenici* Zorana Krušvara deo je ciklusa o *Izvršiteljima* i tematizuje vampirizam na jedan nov i neuobičajen način. U ovoj priči „izvršitelji nauma Gospodnjeg“ jesu sveštenici koji brinu o zaraženim ljudima u izolovanom samostanu u šupljini litice. Otac Benedikt jedan je od najsurovijih, a na to ga je podstakla, u prošlosti, mlada štićenica Lucija, koja se zaražena porodila, a potom je ubila vlastitog sina:

Prerezala mu je grkljan kao vučica, zarila zube u krhki vratić, zabacujući mu glavu prema nazad da bi lakše mogla lokati krv... Podigla ga je u zrak, kao da je mješina iz koje se pije vino.⁴⁵

⁴¹ Ivan DOKAZA, „Glad“, *Zagrob*, 117.

⁴² Darko MACAN, „Dvorište okupano suncem“, *Zagrob*, 93.

⁴³ *Isto*, 99.

⁴⁴ *Isto*.

⁴⁵ Zoran KRUŠVAR, „Štićenici“, *Zagrob*, 84.

Zverstvo je kažnjeno, ali posledice su ostale, i to je razlog zbog kojeg okolina nije više sigurna. Sada se tuda šunjaju senke, spremne da utoljavajući glad proizvedu još sličnih sebi. Od ugriza se ne umire, već se postaje krvopija. Za razliku od većine dela u kojima je glavni cilj likova zaustavljanje pretnje oličene u vampiru – zalivanjem svetom vodicom, paljenjem tela i ispaljivanjem srebrnih metaka – u Krušvarovoj priči cilj je izlečenje. Niko nije vraćen iz prokletstva, ali sve dok vampir ne proba krv, za njega postoji šansa da umre kao čovek. Smrt bi trebalo da bude podjednako laka i za one koji su pretrpeli ugriz i oduprli se jakom porivu da se ponašaju u skladu sa svojom novom prirodom. Zbog toga su tu Štićenici, koji pokušavaju da, kontrolišući zveri u žrtvama vampira kontrolišu i dalje sejanje smrti, odnosno vampirizma, koji je gori od smrti same.

Smrt za onog ko ne zaslužuje da bude figura u armiji zla jedna je od tema priče *Cabrón* Irene Rašete. Radnja se odvija u Nju Orleansu, u centru poprišta sukoba zaraćenih bandi, gde glavnu reč vodi demonska žena Kvebralej (Quebraley), koja je za vreme Cabrónovog utamničenja od njegovog brata načinila zombija. Moćnoj veštici nije dovoljno sve što ima, ona želi još i moć nad mrtvima kako bi mogla vladati živima, te će zazvati Euguna, koji utiče na život i na smrt: „Dosta je mladih života moralo naprasno završiti kako bi mu se privukla pažnja.“⁴⁶ Od njega Cabrón saznaje da mu brat nije među mrtvima: njegova duša je nestala a telo služi veštici dok se ne ospe: „Ni živ, ni mrtav, ni čovjek, ni sjena. (...) Mrtvac bez duše, volje, olakšanja smrti i ushićenja života.“⁴⁷ Smrt je nekada najbolja stvar koja može da se desi, kao u ovoj priči – kako bi olakšala patnje i donela upokojenje duši u telu koje je počelo da se raspada. Stremljenja veštice Kvebralej nimalo se ne razlikuju od nagona drugih pomenutih likova – da se bude onaj ko će odlučivati o tuđim životima i ko će izigravati Boga, egzekutora, delioca pravde. U takvom svetu svi su žrtve, unapred predodređene za patnju i nadanje da će ih smrt pokositi pre nego što neki Arbitar otpočne svoj ogleđ na njima.

Smrt u hororu pokreće brojna pitanja čiji odgovori leže u sferi fantastike. Ne možemo saznati ko su oni koji kontrolišu smrt na ovoj ili onoj razini, i otkuda im to pravo i moć. To samo doprinosi još većoj misteriji ionako tajanstvenog fenomena, oko koga su se odvajkada lomila koplja, kako naučnika koji se tim fenomenom bave, tako i svakog čoveka ponaosob. Smrt u horor pričama nikada nije samo kraj života, koji podrazumeva propadanje tela i preseljenje duše u sferu onostranog. Nekada se ta duša ovaploti u telu koje je sposobno da egzistira na granici svetova. Vrlo često do smrti se stiže nasilno, voljom nekog ko je na sebe preuzeo ulogu delioca pravde, koja je sve samo ne to, ili čak onog ko smišlja pravila igre kojom bi trebalo da se živeći suprotstave unapred određenoj mašineriji. Smrt u hororu najčešće nije prirodna, već silom izazvana od jedinke koju vodi osveta, ludilo ili nešto treće. Zbog toga oni koji se nađu pred dželatom smrt često priželjkuju, kao olakšanje od patnji i mučenja kojima su podvrgnuti. Osnovni cilj horora jeste izazivanje straha putem oslikavanja demonskih likova i monstuoznih načina njihovog delanja, koji će, preko likova na koje deluje, naći put i do čitalaca.

⁴⁶ Irena RAŠETA, „Cabrón“, *Zagrob*, 67.

⁴⁷ *Isto*, 68.

Smrt kao fenomen u istraživanim pričama (80% pripovedaka od ukupnog broja, u oba pripovedačka zbornika, tematizuje smrt) pomoći će nam da razumemo neke od zakona na kojima žanr počiva, ali i tajnu smrti kao jednu od najvećih inspiracija za literarne stvaraoce. Samim tim što je nedokučiva, smrt je otvorila prostore da se prikaže i kao ne-konačna putanja u postojanju čoveka. Smrt se ovde javlja kao opšti usud čoveka, čijem se prevazilaženju teži imaginiranjem formi zagrobnog života. Istovremeno, ovde je u fokusu sudbina modernog čoveka koji više nije *homo religiosus*, kojem vera u Boga daje perspektivu, istina neizvesnu i potencijalno zastrašujuću, pošto zagrobna egzistencija duše može biti i večito blaženstvo i večita patnja. Smrt se u hororu javlja i kao manifestacija užasa pred vlastitim nesvesnim i podsvesnim nagonima (npr. zversko ubijanje ili proždiranje žene, kao kazna za incestuozne želje ili manifestacija infantilne težnje za inkorporacijom majke). Neodvojivi su ovde eros i tanatos, ne samo kao suprotnosti već i kao uroboros ljudskog postojanja. A stravične manifestacije smrti u tom pogledu, lepo su nam dočarali ovi pisci.

Izvori i literatura

Izvori

Nešto diše u mojoj torti. Antologija novogodišnjih priča strave, [s. l.] 2012.

Zagrob. Zbirka hrvatskog horora (ur. Tatjana Jambrišak i Darko Vrban), Zagreb 2006.

Literatura

Jean CHEVALIER – Alain GHEERBRANT, *Rječnik simbola*, Zagreb 1994.

Sava DAMJANOV, *Vrtovi nestvarnog (ogledi o srpskoj fantastici)*, Beograd 2011.

Radovan N. KAZIMIROVIĆ, *Tajanstvene pojave u našem narodu i Kremansko proročanstvo*, Smederevo 1986.

Špiro KULIŠIĆ – Petar Ž. PETROVIĆ – Nikola PANTELIĆ, *Srpski mitološki rečnik*, Beograd 1970.

Hauard FILIPS LAVKRAFT, „Natprirodna strava u književnosti“, *Slučaj Čarlsa Dekstera Vorda*, Beograd 1990., 143–205.

Dejan OGNJANOVIĆ, „Odnos prema horor žanru u književnoj i filmskoj teoriji na srpskom jeziku“, *Književna istorija*, 42/2010., br. 142, 559–570.

Dejan OGNJANOVIĆ, *Poetika horora*, Novi Sad 2014.

Oto OLTVANJI, *Pucketanje patosa ispod mythosa i ethosa* (<http://www.novipolis.rs/kultura/28842/pucketanje-patosa-ispod-mythosa-i-ethosa.html>).

Predrag PALAVESTRA, „Kritičke odlike srpske fantastike“, *Knjiga srpske fantastike*, Beograd 1989., 7–42.

Kurt ZELIGMAN, *Istorija magije*, Beograd 2010.

THERE'S SOMETHING BREATHING IN THE AFTERWORLD:
DEATH IN THE COLLECTIONS *NEŠTO DIŠE U MOJOJ TORTI* AND
ZAGROB. ZBIRKA HRVATSKOG HORORA

In literary theory and history, horror is a relatively underrepresented genre. The practice of intentionally overlooking and airbrushing works with “obscene” and “blasphemous” content that dates back to the Enlightenment has, as if by inertia, continued ever since. Some of the works which represent the pinnacle of the genre have not yet been translated into Serbian or Croatian, just like numerous studies and theoretical works about horror remain fairly inaccessible as resources, available only in foreign languages. In light of all this, the publication of the two collections of short stories *Nešto diše u mojoj torti* (*There's something breathing in my cake*) and *Zagrob. Zbirka hrvatskog horora* (*The Afterworld. A collection of Croatian horror*) is a significant literary event. *Zagrob* was published as a result of a writing competition held in 2006, and consists of 13 horror stories, one essay and several poems by Croatian authors. *Nešto diše u mojoj torti* is comprised of 11 stories written by nine predominantly Serbian authors, and was originally published online as a PDF file in 2012. In both books, frightening events generate various manifestations of death, in accordance with the basic principles of the genre. Death wish is also typical of the genre, felt either by the characters, subjected to intolerable suffering, or by the readers, as a result of unbearable suspense. In the collections that were analyzed, death is frequently violent, often following a clash with the supernatural, but it can also occur as a sort of vanishing, a transition into the afterlife. Simultaneously, a denial of death also takes place, since certain protagonists witness not only the decay of the body, but also the possibility of a continued existence beyond death, in a spiritual form. Still, characters who come face to face with death in these stories will almost inevitably succumb to it, often by choice. This paper, therefore, considers the phenomenon of death in the genre of horror, as well as the ways the protagonists of the stories deal with the problem of death.

Key words: death, horror, suffering, violence, victim/sacrifice

SMRT U OPUSU VLADANA DESNICE I EUROPSKOJ KULTURI: POETIČKI, POVIJESNI I FILOZOFSKI ASPEKTI

Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog
skupa Desničini susreti 2017.

Uredili

Ivana Cvijović Javorina
Drago Roksandić

FF press

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb 2018.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 16

Nakladnici

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet,
Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije

Institut za književnost i umetnost u Beogradu

FF press

Za nakladnike

prof. dr. sc. Vesna Vlahović-Štetić
dr. Bojan Jović, znanstveni savjetnik

Urednici

Ivana Cvijović Javorina, prof.
prof. dr. sc. Drago Roksandić

Recenzenti

prof. dr. sc. Damir Agičić
prof. dr. sc. Dušan Marinković

Tiskanje ove knjige omogućeno je sredstvima Ministarstva znanosti i obrazovanja
Republike Hrvatske i sredstvima Ministarstva prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

Fotografija na naslovnici
Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

SMRT U OPUSU VLADANA DESNICE I EUROPSKOJ KULTURI:
POETIČKI, POVIJESNI I FILOZOFSKI ASPEKTI
Zbornik radova s Desničinih susreta 2017.

Ivana Cvijović Javorina
Drago Roksandić (ur.)

Izvršni nakladnik
Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet
Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 01/4092-111; faks 01/6156-879
e-mail: info@ffzg.hr
www.ffzg.unizg.hr

Izvršni urednik
Boris Bui

Grafička oprema
Boris Bui
Marko Maraković

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Marija Marčetić

Lektura
Samanta Paronić
Grozda Pejčić

Korektura
Ivana Cvijović Javorina

Izrada kazala
dr. sc. Jadranka Brnčić

Idejno rješenje naslovnice
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje naslovnice
Boris Bui

Naklada
300 primjeraka

Tisak i uvez
Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

SMRT U OPUSU VLADANA DESNICE I
EUROPSKOJ KULTURI:
POETIČKI, POVIJESNI I FILOZOFSKI ASPEKTI
Zbornik radova s Desničinih susreta 2017.

Uredili
IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA
DRAGO ROKSANDIĆ